

Το ΠΑΣΟΚ σήμερα: διλήμματα και δυνατές απαντήσεις

Την ερχόμενη Τετάρτη το ΠΑΣΟΚ κλείνει 34 χρόνια ζωής. Οι διαδοχικές φάσεις εξέλιξης της φυσιογνωμίας του συντελέστηκαν σχεδόν πάντοτε, μέσα σε ένα περιβάλλον δυναμικής ανάπτυξης και σταθεροποίησής του στο κομματικό σύστημα, έως την εκλογική ήττα του 2004, που αντίθετα με άλλες ήττες του κόμματος είχε δομικό (στρατηγικό) χαρακτήρα). Σήμερα, είναι ήδη 4,5 χρόνια εκτός κυβερνητικής εξουσίας και το ερώτημα που πλανάται στην κοινή γνώμη και τις πολιτικές ή οικονομικές ελίτ είναι αν μπορεί να ανακάμψει από τις αλληπάλλληλες κρίσεις που έχει περιέλθει τα τελευταία χρόνια. Το γεγονός ότι το ΠΑΣΟΚ είναι σήμερα ένας «μεγάλος ασθενής» είναι κοινός τόπος. Το ζητούμενο είναι η διάγνωση της ασθένειας και η θεραπεία της.

Για την κρίση στο ΠΑΣΟΚ σε γενικές γραμμές έχουν προταθεί σχηματικά δύο ερμηνευτικά σχήματα. Το πρώτο σχήμα θεωρεί σε γενικές γραμμές, ότι για την κρίση του κόμματος φταίει η σημερινή πολιτική του ηγεσία (ο Πρόεδρος). Το δεύτερο σχήμα θεωρεί ότι φταίει το «φθαρμένο» πολιτικό προϊόν που ενσαρκώνει και που χαρακτηρίζεται από κυβερνητισμό, κρατικισμό, έλλειψη πολιτικών προτάσεων, έλλειψη ικανών και άφθαρτων στελεχών (κυρίως στο επίπεδο των τοπικών κοινωνιών).

Και οι δύο ερμηνείες αγγίζουν υπαρκτές πλευρές της κρίσης του ΠΑΣΟΚ. Αλλά και πάλι, επειδή είναι περιορισμένης εμβέλειας, καταγράφουν ορισμένα συμπτώματα αλλά δεν εμβαθύνουν στις αιτίες τους. Τίποτα δεν δείχνει από τα διαθέσιμα δεδομένα ερευνών που υπάρχουν ότι μια άλλη ηγεσία θα τα πήγαινε καλύτερα από τον Γ. Παπανδρέου και θα έβαζε το ΠΑΣΟΚ «αυτομάτως» σε τροχιά ανάκαμψης. Επίσης, αν και είναι γεγονός ότι το ΠΑΣΟΚ κουβαλά μεγάλη φθορά από τα χρόνια της διακυβέρνησής του, εντούτοις το επιχείρημα αυτό δεν είναι δυνατόν να ερμηνεύσει με απόλυτο τρόπο το γιατί, παρά τις ανανεώσεις σε πρόσωπα και παρά το χρόνο που έχει μεσολαβήσει, αδυνατεί έως σήμερα τουλάχιστον να προσποριστεί οφέλη από τη φθορά της ΝΔ.

Το βασικό αίτιο της κρίσης του ΠΑΣΟΚ, όπως και όλων των κομμάτων της ευρωπαϊκής σοσιαλδημοκρατίας, είναι η αδυναμία τους να προσδιορίσουν και πολύ περισσότερο να υλοποιήσουν στρατηγική ενός νέου «κοινωνικού συμβολαίου» μεταξύ των δυνάμεων της εργασίας και του κεφαλαίου και, περαιτέρω, η αδυναμία τους να εγγραφούν για την εφαρμογή του μέσω των ρυθμιστικών και παρεμβατικών μηχανισμών του κράτους. Οι σημερινοί οικονομικοί και εργασιακοί συσχετισμοί είναι ασφυκτικοί υπέρ του κεφαλαίου και στην εξέλιξη αυτή συνέδραμαν καταλυτικά και οι (νεοφιλελεύθερες) κυβερνητικές πολιτικές της σοσιαλδημοκρατίας την τελευταία 15ετία. Παράλληλα, ο ρυθμιστικός-παρεμβατικός ρόλος του κράτους έχει περιοριστεί σημαντικά, με αποτέλεσμα να λιγοστεύουν και τα εργαλεία άσκησης πολιτικών που θα ήταν περισσότερο εξισοροπιστικές σε κοινωνικό και οικονομικό επίπεδο. Ο περιορισμός των αρμοδιοτήτων του κράτους και των ρυθμιστικών του οργάνων υπέρ του «γενικού συμφέροντος» αποτελεί μια τεράστια νίκη των ιδεών και των πολιτικών του νεοφιλελευθερισμού, κυρίως γιατί σήμερα ορίζουν το (ασφυκτικό) πλαίσιο άσκησης των οικονομικών και κοινωνικών πολιτικών. Στις συνθήκες αυτές – και βεβαίως και με ευθύνη δική τους -, τα κόμματα της σοσιαλδημοκρατίας έχουν χάσει τη «χρησιμότητά» τους σε πολύ μεγάλο βαθμό. Γι' αυτό και δυσκολεύονται σχεδόν παντού στην Ευρώπη να ανακάμψουν εκλογικά.

Τα βαθύτερα αίτια της κρίσης του ΠΑΣΟΚ πρέπει συνεπώς να ανιχνευθούν σ' αυτήν τη δομική κρίση της σοσιαλδημοκρατίας. Η άμεση απεικόνισή της εμφανίζεται στην κρίση της κοινωνικής-εκλογικής συμμαχίας του κόμματος. Μεγάλα τμήματα των «μη-προνομιούχων» ή «μη-κατεχόντων» έχουν απομακρυνθεί από το ΠΑΣΟΚ ακριβώς λόγω του ασαφούς κοινωνικο-πολιτικού και προγραμματικού στίγματος του κόμματος, αλλά και λόγω της μαζικής πεποίθησης ότι οι περιοριστικές πολιτικές του «μικρότερου» κράτους και της ελεύθερης αγοράς είναι μη-υπερβάσιμες από τα σημερινά πολιτικά κόμματα διακυβέρνησης.

Βεβαίως, πέρα από τις μακροχρόνιες τάσεις υπάρχουν και οι συγκυρίες. Σήμερα στην Ελλάδα εμφανίζεται μια μεγάλη κρίση διακυβέρνησης, με τη ΝΔ να έχει μπει σε τροχιά μεγάλης πολιτικής και εκλογικής φθοράς. Η αδυναμία του ΠΑΣΟΚ να κερδίσει τη φθορά της ΝΔ είναι υπαρκτή. Εκεί άλλωστε εντοπίζεται και η σημερινή κρίση του δικομματισμού, με τα δύο κόμματα να δυσκολεύονται να αθροίσουν από κοινού έστω και το 65% του εκλογικού σώματος. Ωστόσο, δεν μπορεί να αποκλειστεί το ενδεχόμενο το ΠΑΣΟΚ να καταφέρει στο επόμενο διάστημα να «ισοφαρίσει» στην πρόθεση ψήφου την ΝΔ ή ακόμη και να την ξεπεράσει, ακριβώς διότι οι ρυθμοί πτώσης της τελευταίας είναι ισχυρότεροι από αυτούς του ΠΑΣΟΚ. Το ενδεχόμενο αυτό είναι πιθανόν να εξελιχθεί στο επόμενο διάστημα, χωρίς όμως αυτό να σημαίνει το τέλος της κρίσης του ΠΑΣΟΚ. Αντίθετα, όσο οι συνθήκες αποδόμησης του κοινωνικού κράτους και των εργασιακών σχέσεων κυριαρχούν τόσο περισσότερο θα συμβάλουν στην εμφάνιση της κρίσης του (σοσιαλδημοκρατικού) κόμματος, το οποίο θα εμφανίζεται εγκλωβισμένο, από τη μια πλευρά από την διογκούμενη κοινωνική διαμαρτυρία και από την άλλη πλευρά από τους «περιοριστικούς» όρους άσκησης της κυβερνητικής πολιτικής.

Το ελληνικό πολιτικό σύστημα έχει εισέλθει σε μια μεταβατική φάση, με ισχυρή πιθανότητα να υπάρξουν ανατροπές και αλλαγές στο σύστημα των πολιτικών εκπροσωπήσεων. Το ΠΑΣΟΚ για να διαδραματίσει σημαντικό ρόλο στη συγκυρία αυτή πρέπει καταρχήν να απαντήσει στο ερώτημα αν είναι διατεθειμένο να υπερβεί τα σημερινά όρια άσκησης της πολιτικής. Ανάλογα με την απάντηση, θα πρέπει να κινηθεί στην προγραμματική ενοποίηση της κοινωνικής συμμαχίας που θέλει να εκπροσωπήσει. Ερωτήματα ωστόσο πολύ δύσκολα, όχι μόνο για το ΠΑΣΟΚ αλλά για το σύνολο των προοδευτικών κομμάτων.